

Ks. Michał Mraczek*

TROSKA O MIGRANTÓW W DOKUMENTACH KOŚCIOŁA I W KONTEKŚCIE AKTUALNEJ SYTUACJI MIGRACYJNEJ W POLSCE ZWIĄZANEJ Z KONFLIKTEM ZBROJNYM NA UKRAINIE

CONCERN FOR MIGRANTS IN DOCUMENTS OF THE CHURCH
AND IN THE CONTEXT OF THE CURRENT MIGRATION SITUATION
IN POLAND RELATED TO THE ARMED CONFLICT IN UKRAINE

Abstract: In this article, we would like to present the concern for refugees that has always been present in the Church. Documents devoted to this issue, both historical and recent ones are presented. Then, the indications of the Church and their putting into practice are presented in the current context of the migration crisis in Poland related to the conflict in Ukraine. The first stage of the reception is openness and hospitality, which is currently being implemented. Pastoral care is a challenge due to the fact that most refugees belong to a different rite or religion.

Keywords: migrants, war in Ukraine, migration crisis, pastoral care for migrants, Church documents.

Ostatnie lata w Europie zostały mocno naznaczone problemem migracji ludności. Rok 2015 jest uznawany za przełomowy w tej kwestii, gdyż to właśnie wtedy do granic Unii Europejskiej przez Morze Śródziemne przybyło ponad 1 mln uchodźców i zostało złożonych ponad 1,2 mln wniosków o azyl¹. To blisko dwukrotnie więcej niż w 1992 r., kiedy po rozpadzie ZSRR w krajach Unii Europejskiej azylu szukało ok. 700 tys. ludzi². Napływ tak dużej ilości uchodźców w 2015 r. wywołał

* Ks. Michał Mraczek – doktor teologii (UPJP II), adiunkt Katedry Teologii Pastoralnej Szkoły Głównej w Instytucie Historii Kościoła i Teologii Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, e-mail: michalmraczek@poczta.onet.pl.

¹ Zob. UNHCR. *Global trends. Forced displacement in 2015*. Geneva 2016 s. 32-35.

² Zob. B. Pasamonik, U. Markowska-Manista. *O kryzysie migracyjnym*. W: *Kryzys migracyjny. Perspektywa społeczno-kulturowa*. T. 1. Red. B. Pasamonik, U. Markowska-Manista. Warszawa 2017 s. 8.

największy kryzys humanitarny w Europie od czasu zakończenia II wojny światowej³.

Nową sytuację przyniósł 24 lutego 2022 r., kiedy Federacja Rosyjska rozpoczęła inwazję na Ukrainę. Wskutek prowadzonych działań zbrojnych w Europie rozpoczął się zdecydowanie największy od czasów II wojny światowej kryzys humanitarny, przewyższający znacznie ten z 2015 r. W bardzo krótkim czasie z terytorium Ukrainy wyjechało ponad 5,8 mln ludzi, z czego ponad 3,160 mln znalazło się w Polsce⁴.

Jak łatwo zauważyć, w odstępie kilku lat mamy do czynienia z bardzo dużą migracją ludności w Europie. Sytuacja ta niesie ze sobą liczne konsekwencje, wśród których należy wymienić również troskę o opiekę duszpasterską wobec migrantów. Co prawda większość z osób przybyłych do Europy w czasie kryzysu uchodźczego w 2015 r. oraz obecnie nie jest wyznania rzymskokatolickiego, jednak wydarzenia te generują pytania o troskę duszpasterską nad migrantami. Wśród przybyszów są jednak również katolicy czy wyznawcy innych religii chrześcijańskich, którzy nie- rzadko mają utrudniony dostęp do swoich duszpasterzy. Stąd też w niniejszym artykule będziemy chcieli pokazać, jak wygląda kwestia przyjęcia uchodźców, opieki i troski nad nimi w świetle nauczania Kościoła. Spróbujemy odnieść to również do sytuacji, w jakiej znalazła się Polska w ostatnim czasie.

1. DOKUMENTY KOŚCIOŁA

Należy zaznaczyć, że los uchodźcy dotyczył już osoby Jezusa Chrystusa, a troska Kościoła o migrantów znajduje swoje uzasadnienie przede wszystkim w Ewangelii. Jezus narodził się w rodzinie, która, aby uniknąć prześladowania, musiała uciekać do Egiptu (por. Mt 2,14). Początek ziemskiego życia Jezusa został więc naznaczony koniecznością migracji. Również w swoim nauczaniu Jezus szczególnie dowartościował troskę o osoby skazane na taki los: „Byłem przybyszem, a przyjęliście mnie” (Mt 25,35)⁵. Stąd Kościół od samego początku zwracał szczególną uwagę na ludzi dotkniętych przymusową migracją.

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. wprowadził pojęcie duszpasterstwa etnicznego, choć przepisy podejmowały to zagadnienie bardzo lakonicznie. W ówczesnych uregulowaniach prawnych można dostrzec jednak typowe instytucje służące

³ Zob. A.M. Piwko. *Współczesny kryzys migracyjny w Europie. Wyzwania etyczne, społeczno-kulturowe i etniczne*. W: *Kryzys migracyjny w Europie*. Red. J. Balicki, W. Necel. Warszawa 2017 s. 303.

⁴ Zob. UNHCR. *Ukraine Refugee Situation*. <<https://data2.unhcr.org/en/situations/ukrainne>> [dostęp: 8.05.2022].

⁵ Zob. A. Lysy. *Troska pasterska o życie chrześcijańskie migranta w świetle nauczania Jana Pawła II*. Poznań 2015 s. 85.

opiece duszpasterskiej nad osobami migrującymi lub należącymi do innej grupy etnicznej⁶.

Pierwszym dokumentem Stolicy Apostolskiej, który w sposób gruntowny i wyczerpujący podjął kwestie związane z duszpasterstwem migrantów, była konstytucja apostolska *Exsul familia* Piusa XII z 1 sierpnia 1952 r., stanowiąca odpowiedź na bardzo dużą falę migracji ludności spowodowanej II wojną światową. Dokument zwrócił uwagę, że Kościół troszczył się i troszczy o cudzoziemców, przybyszów, wygnańców i emigrantów. Papież zauważył, że człowiek ma prawo do emigracji, a jego realizacja stanowi wyzwanie dla Kościoła. Szczególna sytuacja egzystencjalna migranta domaga się również szczególnych struktur duszpasterskich. Co bardzo istotne, konstytucja apostolska zobowiązała Kościoły lokalne do takiej samej opieki duszpasterskiej nad migrantami, jaką roztacza się nad innymi wiernymi w diecezji⁷. *Exsul familia* stanowiła miłowy krok w kwestii duszpasterstwa migrantów, przyczyniła się do jego rozwoju i upowszechnienia, dzięki czemu w kolejnych latach nastąpił również rozwój odpowiednich struktur⁸.

Omawianym zagadnieniem zajął się również Sobór Watykański II, ale – co znamienne – nie powstał żaden dokument na temat duszpasterstwa migrantów, który podejmowałby to zagadnienie w sposób całościowy⁹. Sobór podjął próbę określenia specyfiki tego rodzaju duszpasterstwa, a jako swego rodzaju fundamentalną zasadę wskazał potrzebę inkulturacji Ewangelii w dynamiczną sytuację egzystencjalną migrantów i przybyszów¹⁰. W tym świetle należy również odczytać wskazania zawarte w *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów*:

Szczególną troską należy otoczyć wiernych, którzy z powodu sytuacji życiowej nie mogą w sposób zadowalający korzystać z ogólnej, zwykłej opieki duszpasterskiej proboszczów albo są jej pozbawieni, jak np. liczni emigranci, wygnańcy i uciekinierzy, podróżujący statkami czy samolotami, koczownicy oraz inni, będący w podobnej sytuacji¹¹.

Po zakończeniu Soboru Watykańskiego II pojawiła się konieczność zrewidowania konstytucji apostolskiej *Exsul familia* zarówno pod kątem nauczania Soboru, jak również zachodzących ówczesnie zmian społecznych (szczególnie w Europie). W odpowiedzi na te potrzeby 15 sierpnia 1969 r. zostało wydane przez papieża Pawła VI *motu proprio Pastoralis migratorum cura*. Dokument wskazywał

⁶ Zob. L. Adamowicz. *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym*. „Rocznik Nauk Prawnych” 17:2007 nr 1 s. 121-122.

⁷ Zob. W. Necel. *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*. Warszawa 2012 s. 38-44.

⁸ Zob. L. Adamowicz. *Duszpasterstwo emigrantów* s. 125.

⁹ Zob. D. Cichy. *Migracje jako zjawisko eklezjalne po Soborze Watykańskim II*. „Nurt SVD” 2012 nr 46/2 (132) s. 154-155.

¹⁰ Zob. W. Necel. *Prawo migranta* s. 54.

¹¹ Sobór Watykański II. *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus*. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*. Poznań 2002 s. 244 p. 18.

na potrzebę uaktualnienia struktur duszpasterstwa migracyjnego, a jednocześnie podkreślał to, o czym mówił Sobór, że poszanowanie wartości kulturowych i duchowych migrantów oraz troska o jedność chrześcijan są wartościami nadrzędnymi¹². 22 sierpnia 1969 r. Kongregacja ds. Biskupów wydała instrukcję *De pastoralis migratorum cura*, która stanowiła swego rodzaju kompendium teologiczno-prawne dla papieskiego *motu proprio*¹³. W oparciu o wskazania Pawła VI dotyczące duszpasterstwa migrantów dokument dostosowywał jego struktury do nowych warunków oraz soborowego nauczania¹⁴.

Nie można również pominąć trzeciego dokumentu z 19 marca 1970 r. – *motu proprio* Pawła VI *Apostolicae caritatis*, który ustanawiał Papieską Komisję ds. Duszpasterstwa Migrantów i Turystów¹⁵.

Nowy Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. i zawarte w nim prawodawstwo Kościoła stanowi realizację wskazań ostatniego Soboru. W jego kanonach znajdujemy, wyrażone bezpośrednio lub pośrednio, potwierdzenie prawa migrantów do specjalnego duszpasterstwa oraz obowiązek troski duszpasterskiej o migrantów ze strony pasterzy Kościoła¹⁶. Jak zauważa Piotr Wojnicz:

W kodeksie prawa kanonicznego [migranci] dostali potwierdzenie i gwarancję równości swoich praw z prawami innych wiernych w postaci katalogu praw i obowiązków wszystkich członków Kościoła katolickiego. Fakt ten nabiera wyjątkowego znaczenia, ponieważ pozwala migrantom czuć się w każdym społeczeństwie jak wśród swoich¹⁷.

Papież Jan Paweł II mocą konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 r. dokonał reformy Kurii Rzymskiej. Było to istotne dla kwestii duszpasterstwa migrantów, gdyż dotychczasowa Papieska Komisja ds. Duszpasterstwa Migrantów i Turystów została podniesiona do rangi Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących¹⁸.

2. NAJNOWSZE DOKUMENTY

Wspomniana Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących 3 maja 2004 r. wydała instrukcję zatytułowaną *Erga migrantes caritas Christi* (*Miłość Chrystusa wobec migrantów*). Dokument przedstawia problem migracji i opieki

¹² Zob. D. Cichy. *Migracje jako zjawisko eklezjalne* s. 156.

¹³ Zob. L. Adamowicz. *Duszpasterstwo emigrantów* s. 127.

¹⁴ Zob. W. Necel. *Prawo migranta* s. 60.

¹⁵ Zob. D. Cichy. *Migracje jako zjawisko eklezjalne* s. 157-158.

¹⁶ Zob. W. Necel. *Prawo migranta* s. 63.

¹⁷ P. Wojnicz. *Istota funkcjonowania duszpasterstwa migrantów w prawie Kościoła rzymskokatolickiego*. „Civitas et Lex” 2015 nr 2 (1) s. 58.

¹⁸ Zob. D. Cichy. *Migracje jako zjawisko eklezjalne* s. 160.

duszpasterskiej nad migrantami w aspektach: biblijnym, teologicznym, pastoralnym i kanonicznym. Analogicznie do wcześniejszych dokumentów ukazuje również prawo migranta do szczególnej troski duszpasterskiej¹⁹. Instrukcja podkreśla bardzo mocno konieczność uszanowania wartości etnicznych, kulturowych i językowych imigranta, bez którego można doprowadzić do zamknięcia się migranta na Ewangelię, odejścia od Kościoła czy nawet od wiary. Jednocześnie zachęca, by pomagać przybyszom w integrowaniu się z lokalnym Kościołem i ustrzec ich przed zamknięciem się w swego rodzaju getcie²⁰. Słusznie zauważa Damian Cichy:

Zagłębiając się we współczesną eklezjologię, instrukcja przedstawia Kościół jako pielgrzymia kroczącego wraz z ludźmi w tajemnicy stworzenia dążącego do pierwotnej harmonii. Podkreślając, że katolicyzm to dużo więcej niż pluralizm etniczno-kulturowy czy sprawiedliwość prawno-socjalna, chce tym aspektem nadać ducha i wartości chrześcijańskich. Obecność zaś opatrnościowych migrantów między nami ma być okazją do zweryfikowania naszej katolickości²¹.

Instrukcja ukazując powszechną prawdę o godności każdego człowieka, wskazuje również na wymiar misyjny emigracji. Dzięki odpowiedniej formacji migrantów mogą oni wnieść wiele nowości i żywotności do wspólnot, do których trafiają w miejscach docelowych. Co bardzo istotne – szczególnie w kontekście aktualnej sytuacji migracyjnej w Polsce – podjęto również zagadnienie emigrantów należących do Kościołów wschodnich, innych Kościołów i wspólnot kościelnych oraz innych religii. Omawiając szczegółowe kwestie z tym związane, dokument ukazuje wagę i znaczenie relacji ekumenicznych i dialogu międzyreligijnego²².

Drugim ważnym dokumentem jest instrukcja *Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo przesiedlonych*, opublikowana przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących oraz Papieską Radę *Cor unum* w 2013 r. Należy zwrócić uwagę, że wytyczne już w swoim tytule wskazują na potrzebę szczególnej opieki nad tymi, którzy emigrują z przyczyn niezależnych od siebie. Dla nich emigracja jest czymś przymusowym. Stolica Apostolska wskazuje, że to właśnie ta grupa migrantów najbardziej potrzebuje opieki i szczególnego pochylenia²³. Dokument na samym wstępie wskazuje na bardzo istotną różnicę między tymi, którzy opuszczają swój kraj na skutek prześladowań, klęsk żywiołowych,

¹⁹ Zob. W. Necel. *Prawo migranta* s. 71.

²⁰ Zob. Tenże. *Prawno-duszpasterskie dyspozycje instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”*. „Prawo Kanoniczne” 2009 nr 3-4 s. 53.

²¹ D. Cichy. *Migracje jako zjawisko eklezjalne* s. 165.

²² Zob. N. Jerzak. *Rola i zadania Kościoła wobec emigrantów. Odpowiedzialność za obchodzenie się z emigrantami w Kościele*. „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 12:2013 nr 2 (23) s. 70.

²³ Zob. M. Ostrowski. *Refleksja pastoralno-teologiczna nad dokumentem Stolicy Apostolskiej „Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo przesiedlonych”*. W: *Kryzys migracyjny – destrukcja czy szansa? Społeczne i pastoralne aspekty*. Red. M. Ostrowski, J. Partyka. Kraków 2019 s. 15-16.

ekologicznych czy innych ekstremalnie trudnych sytuacji, włącznie z zagrożeniem życia, a tymi, którzy opuszczają swoją ojczyznę z powodów ekonomicznych, aby zapewnić sobie i bliskim wyższy standard życia²⁴.

Instrukcja kładzie nacisk na potrzebę godnego przyjęcia i zaangażowania duszpasterskiego wobec każdego uchodźcy i wypędzonego. Taka postawa jest bowiem wyrazem miłości do każdego człowieka. Odpowiednie przyjęcie i pomoc sprzyja zachowaniu godności każdego, umożliwia życie wolne, godne i samodzielne w nowym miejscu²⁵.

Motywy nadrzędnym do pomocy uchodźcom i przymusowo przesiedlonym, na który powołują się autorzy wspomnianej instrukcji, jest rozpoznanie w nich Chrystusa. W tym akcie ludzie wierzący mogą i powinni widzieć swój wyraz miłości do Chrystusa. Ukazując potrzebę przyjęcia uchodźców, dokument akcentuje nie tyle motyw humanitarny, co ten płynący z wiary²⁶.

3. AKTUALNA SYTUACJA W POLSCE

Mając na uwadze sytuację, w jakiej znalazła się Polska oraz analizując przywoływane dokumenty Kościoła, należy zauważyć, że istotnym aspektem troski wobec przybywających uchodźców jest otwartość i gościnność. Wydaje się to być szczególnie ważne, kiedy migrantami są osoby dotknięte wojną, traumatycznymi doświadczeniami związanymi z działaniami zbrojnymi oraz samym faktem konieczności nagłej ucieczki ze swojego kraju.

Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* zaznacza, że troska o emigrantów na samym początku powinna znajdować swój wyraz w ich godnym przyjęciu i w postawie solidarności²⁷. Dokument wspomina:

Chrześcijanie powinni być promotorami prawdziwej i rzeczywistej kultury gościnności, która potrafi docenić autentycznie ludzkie wartości innych ludzi, ponad wszelkimi trudnościami, jakie niesie współżycie z kimś innym od nas²⁸.

Instrukcja *Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo przesiedlonych* zauważa, że gotowość do przyjęcia uchodźców i gościnność wobec nich świadczy

²⁴ Zob. Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Papieska Rada *Cor Unum. Instrukcja Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo wypędzonych*. Watykan 2013 [dalej: *Przyjęcie Chrystusa*] p. 1.

²⁵ Zob. W. Necel. *Instrukcja „Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo przesiedlonych”*. „Studia Elbląskie” 18:2017 s. 430.

²⁶ Zob. M. Ostrowski. *Refleksja pastoralno-teologiczna nad dokumentem Stolicy Apostolskiej* s. 23.

²⁷ Zob. W. Necel. *Prawno-duszpasterskie dyspozycje instrukcji* s. 54.

²⁸ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. *Instrukcja Erga migrantes caritas Christi*. Watykan 2008 [dalej: *Erga migrantes caritas Christi*] p. 39.

o tym, że dostrzegamy ich godność. Spojrzenie na każdego przybysza jak na osobę nie pozwoli potraktować go jak przedmiot czy jakieś obciążenie. Przyjęcie powinno dawać przyjmowanym poczucie bezpieczeństwa. Obok wsparcia na płaszczyźnie humanitarnej nie można również zapomnieć o potrzebie wsparcia moralnego i duchowego²⁹. Wiemy doskonale, że wspomniane postawy otwartości i gościnności wymagają również odpowiednich środków materialnych i finansowych. Nie możemy zapominać o tym, że m.in. poprzez takie sytuacje i przyjmowane postawy weryfikowana jest nasza wierność Ewangelii³⁰.

Podjmując zagadnienie gotowości na przyjęcie migrantów, trzeba wspomnieć o jego stopniowości. Na samym początku mamy do czynienia z opieką ogólną, która jest związana ze wstępnym przyjęciem. Ten etap odznacza się tymczasowością (związaną zazwyczaj z czasowym pobytem np. w ośrodku dla uchodźców, różnych halach itp.). Kolejny etap przyjęcia to opieka właściwa i rzeczywista, która odznacza się ukierunkowaniem na kształtowanie samowystarczalności przybysza (samodzielne mieszkanie, praca, edukacja dzieci itd.) W końcu następuje ostatni etap, jakim jest integracja, kiedy migranci angażują się w życie społeczne w całym jego bogactwie³¹.

Patrząc na sytuację w Polsce, trzeba zauważyć, że w naszym kraju, w świetle przytoczonych na wstępie liczb i danych, nastąpiła realizacja pierwszej fazy związanej z przyjęciem uchodźców, o której wspomina instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*. Przedłużający się konflikt na Ukrainie będzie powodował konieczność realizacji kolejnego etapu przyjęcia, związanego z usamodzielnianiem się tych, którzy do nas przybyli. Będzie to o wiele większe wyzwanie.

Inną ważną kwestią związaną z przyjęciem uchodźców jest nie tylko ich przynależność narodowa czy etniczna, ale również religijna. Obie instrukcje podkreślają konieczność zwracania uwagi nie tylko na migrantów przynależących do Kościoła rzymskokatolickiego, ale także na migrantów, którzy należą do innych obrządków katolickich, innych Kościołów i wspólnot chrześcijańskich, jak również wyznawców innych religii. Jak zostało podkreślone wcześniej, postawa otwartości na uchodźców i przymusowo przesiedlonych bez względu na ich przynależność religijną jest najgłębszym świadectwem Ewangelii³². To również zostało do tej pory zrealizowane w duchu prawdziwie chrześcijańskim – pomoc uchodźcom z Ukrainy była i jest udzielana ze strony Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce bez względu na ich przynależność religijną.

²⁹ Zob. *Przyjęcie Chrystusa* p. 82-85.

³⁰ Zob. M. Ostrowski. *Refleksja pastoralno-teologiczna nad dokumentem Stolicy Apostolskiej* s. 21.

³¹ Zob. *Erga migrantes caritas Christi* p. 42-43.

³² Zob. W. Necel. *Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przesiedlonych. Wytyczne pastoralno-kanoniczne*. „Prawo Kanoniczne” 2017 nr 3 s. 142.

Migranci potrzebują wsparcia i opieki w wymiarze duchowym. W przypadku migrantów z Ukrainy w bardzo niewielkim stopniu mamy do czynienia z wiernymi Kościoła rzymskokatolickiego. Nie możemy jednak wykluczyć, że w niektórych sytuacjach może być wskazane podtrzymywanie właściwej im tradycji katolickiej, której wyrazem może być opieka duszpasterska sprawowana przynajmniej w ich ojczystym języku³³. Trudno dziś mówić o potrzebie powoływania większych struktur, na które pozwala prawo.

Kolejną grupę stanowią wierni Kościoła katolickiego obrządku wschodniego. Jeżeli jest to tylko możliwe, mają oni obowiązek przestrzegania własnego obrządku, który jest rozumiany jako dziedzictwo liturgiczne, teologiczne, duchowe i dyscyplinarne. W Polsce ci wierni mają taką możliwość ze względu na istniejącą strukturę Kościoła grekokatolickiego, choć oczywiście nie wszędzie i nie zawsze jest to możliwe. Jednocześnie instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* przypomina, że mogą oni – nie naruszając prawa – uczestniczyć w liturgii w każdym Kościele *sui iuris*. Co bardzo ważne, nawet długi czas uczestniczenia w liturgii w Kościele innego obrządku oraz przyjmowanie w nim sakramentów nie powoduje zmiany obrządku³⁴. Trzeba zatem zauważyć, że nawet w przypadku trudności czy niemożności dotarcia do własnego duszpasterza, wierni ci nie zostają pozostawieni całkowicie bez opieki, szczególnie w polskich warunkach.

Trzecią grupę stanowią migranci przynależący do innych Kościołów i wspólnot kościelnych, co w przypadku migrantów z Ukrainy oznacza przede wszystkim wiernych Kościoła prawosławnego. Mając na względzie obecność tego Kościoła w Polsce, wierni mają możliwość korzystania z posługi własnych szafarzy. Trzeba jednak pamiętać, że ta obecność jest zróżnicowana w zależności od regionów Polski (do tego dochodzą jeszcze różnice w obrębie samego prawosławia i zależność od różnych patriarchatów), a tym samym nie wszędzie jest to łatwe. Problemem może być brak duchownych lub miejsc do sprawowania kultu. Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* przypomina, że w przypadku braku miejsca czy odpowiednich przedmiotów do sprawowania liturgii biskup diecezjalny może pozwolić na jej sprawowanie w świątyni katolickiej lub użyczyć niezbędnych paramentów. Dokument zaznacza również, że w szczególnych przypadkach możliwe jest przyjęcie Eucharystii, które ma na celu zaspokojenie duchowej potrzeby, a nie niemożliwą na chwilę obecną interkomunię³⁵.

W związku z sytuacją migracyjną Rada Prawna i Rada ds. Ekumenizmu Konferencji Episkopatu Polski wydały 8 marca 2022 r. *Pro memoria dotyczące posług religijnych udzielanych wiernym z Kościołów i Wspólnot kościelnych niemających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim*. W tym dokumencie wyjaśnione zostały

³³ Zob. *Erga migrantes caritas Christi* p. 50.

³⁴ Zob. tamże p. 52.

³⁵ Zob. tamże p. 56-57.

zagadnienia, które mogą się pojawiać w praktyce duszpasterskiej i budzić wątpliwości co do ich właściwego rozstrzygnięcia.

W relacji do wyznawców innych religii Kościół jest

[...] wezwany do nawiązania z nimi dialogu, który «musi być prowadzony i realizowany w przekonaniu, że Kościół jest zwyczajną drogą zbawienia i tylko on posiada pełnię zbawczych środków»³⁶.

W przypadku uchodźców z Ukrainy nie jest to znacząca liczba, jednak nie można zapominać, że aktualne jest wezwanie do podejmowania wspólnych działań i współpracy, które mogą nas wzajemnie zbliżać³⁷.

Obecnie zadaniem duszpasterskim Kościoła w Polsce jest również uwrażliwianie wiernych na problem uchodźców. Wszyscy odpowiedzialni za formację powinni jeszcze bardziej zwracać uwagę i mobilizować wierzących do postawy solidarności i otwarcia, ukazując, że migracje są wyrazem uniwersalności Kościoła i sprzyjają jego komunii³⁸. Niewątpliwie pewnym wyzwaniem dla Kościoła będzie również pomoc wiernym w przezwyciężaniu różnych uprzedzeń czy niechęci wobec migrantów, które zapewne będą się pojawiać³⁹. Uwrażliwianie wiernych na uchodźców i kwestie związane z migracją powinno znajdować swój wyraz w głoszonych homiliach, katechezach czy rekolekcjach. Dobrą okazję do tego, aby pomoc uchodźcom nabierała bardziej konkretnych kształtów, stanowić może coroczny Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy czy Tydzień Miłosierdzia⁴⁰.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w artykule dokumenty jasno ukazują troskę o migrantów ze strony Kościoła i jej głębokie zakorzenienie. Szczególnie najnowsze instrukcje: *Erga migrantes caritas Christi* oraz *Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo wypędzonych* dają wiele praktycznych wskazań, które odnoszą się do sytuacji, w jakiej znalazła się Polska, przyjmując ponad 3 mln obywateli Ukrainy. Analiza tych dokumentów w aktualnym polskim kontekście pokazuje, że w praktyce zostały zrealizowane podstawowe postulaty związane w otwartością na uchodźców i ich przyjęciem w duchu chrześcijańskim. Dokumenty Kościoła wskazują również możliwości związane z duchową opieką i troską o migrantów i wydaje się, że na obecnym etapie pomagają znajdować rozwiązania w sytuacjach problematycznych, szczególnie w przypadku różnic związanych z obrządkiem czy wyznaniem.

³⁶ Tamże p. 59.

³⁷ Zob. *Przyjęcie Chrystusa* p. 110.

³⁸ Zob. *Erga migrantes caritas Christi* p. 96-97.

³⁹ Zob. tamże p.100.

⁴⁰ Zob. M. Ostrowski. *Parafia wspólnotą otwartą na migrantów*. „Studia Pastoralne” 2021 nr 17 s. 210.

Na pewno dalszy rozwój sytuacji na Ukrainie będzie miał duży wpływ na kształt opieki duszpasterskiej. Przedłużający się konflikt, a tym samym dłuższy pobyt uchodźców w Polsce, może zrodzić potrzebę tworzenia bardziej rozbudowanych struktur do opieki duchowej nad uchodźcami przybyłymi do Polski.

BIBLIOGRAFIA

- Adamowicz L.: *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym*. „Roczniki Nauk Prawnych” 17:2007 nr 1 s. 121-139.
- Cichy D.: *Migracje jako zjawisko eklezjalne po Soborze Watykańskim II*. „Nurt SVD” 2012 nr 46/2 (132) s. 152-174.
- Jerzak N.: *Rola i zadania Kościoła wobec emigrantów. Odpowiedzialność za obchodzenie się z emigrantami w Kościele*. „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 12:2013 nr 2 (23) s. 60-74.
- Lysy A.: *Troska pasterska o życie chrześcijańskie migranta w świetle nauczania Jana Pawła II*. Poznań 2015.
- Necel W.: *Instrukcja „Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo przesiedlonych”*. „Studia Elbląskie” 18:2017 s. 429-440.
- Necel W.: *Prawno-duszpasterskie dyspozycje instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”*. „Prawo Kanoniczne” 53:2009 nr 3-4 s. 51-68.
- Necel W.: *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*. Warszawa 2012.
- Necel W.: *Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przesiedlonych. Wytyczne pastoralno-kanoniczne*. „Prawo Kanoniczne” 60:2017 nr 3 s. 135-149.
- Ostrowski M.: *Parafia wspólnotą otwartą na migrantów*. „Studia Pastoralne” 2021 nr 17 s. 200-212.
- Ostrowski M.: *Refleksja pastoralno-teologiczna nad dokumentem Stolicy Apostolskiej „Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo przesiedlonych”*. W: *Kryzys migracyjny – destrukcja czy szansa? Społeczne i pastoralne aspekty*. Red. M. Ostrowski, J. Partyka. Kraków 2019.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, Papieska Rada *Cor Unum: Instrukcja Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo wypędzonych*. Watykan 2013.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących: *Instrukcja Erga migrantes caritas Christi*. Watykan 2008.
- Pasamonik B., Markowska-Manista U.: *O kryzysie migracyjnym*. W: *Kryzys migracyjny. Perspektywa społeczno-kulturowa*. T. 1. Red. B. Pasamonik, U. Markowska-Manista. Warszawa 2017.
- Piwko A.M.: *Współczesny kryzys migracyjny w Europie. Wyzwania etyczne, społeczno-kulturowe i etniczne*. W: *Kryzys migracyjny w Europie*. Red. J. Balicki, W. Necel. Warszawa 2017.
- Sobór Watykański II: *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus*. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*. Poznań 2002.
- UNHCR: *Global trends. Forced displacement in 2015*. Geneva 2016.

UNHCR: *Ukraine Refugee Situation*. <<https://data2.unhcr.org/en/situations/ukrainne>> [dostęp: 8.05.2022].

Wojnicz P.: *Istota funkcjonowania duszpasterstwa migrantów w prawie Kościoła rzymskokatolickiego*. „Civitas et Lex” 2016 nr 2 (1) s. 55-67.

Streszczenie: W niniejszym artykule będziemy chcieli ukazać obecną od zawsze w Kościele troskę o uchodźców. Przedstawione zostają dokumenty poświęcone temu zagadnieniu, zarówno historyczne jak i najnowsze. Następnie wskazania Kościoła i ich realizacja zostają ukazane w aktualnym kontekście kryzysu migracyjnego w Polsce, związanego z konfliktem na Ukrainie. Pierwszy etap przyjęcia to otwartość i gościnność, który jest obecnie realizowany. Wyzwanie stanowi opieka duszpasterska ze względu na przynależność większości uchodźców do innego obrządku lub wyznania.

Słowa kluczowe: migranci, wojna na Ukrainie, kryzys migracyjny, duszpasterstwo migrantów, dokumenty Kościoła.